

לב מבין לשמוע

חידוש מול שמרנות ; ראייה מול שמיעה

עיון בסוגיא מתוך מסכת חגיגה העוסקת בלב ליבו של עולם בית המדרש

גל אלניר

חג שמח לכולם!

יש כנראה כבר כמה מכם שלמדו איתי את הסוגיא הזו. היא כל כך נהדרת בעיניי וכל כך מתאימה ללימוד בשבועות – חג מתן תורה. הסוגיא שלפנינו מורכבת משני חלקים: הלכתי ואגדתי. הקשר ביניהם הוא מרתק בעיניי, אך אתם יכולים לבחור האם ללמוד רק את החלק האגדי, או את שניהם. בכל מקרה, ממליצה דווקא להתחיל בחלק האגדי, למרות שזה לא תואם את הסדר הכרונולוגי.

החלק הסיפורי:

← מסכת חגיגה דף ג' ע"א: "תנו רבנן מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה" - דף ג' ע"ב: "יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן וחזרו" (אות ג' אצל שטיינזלץ)

כמו שאנחנו קוראים כל סיפור, נסו להבין את התגלגלות העלילה, הדמויות השונות והמסרים שעולים. נסו לחלק את הסיפור לחלקים ולקבוע מה לדעתכם החלק המרכזי בסיפור.

שימו לב שהסיפור מורכב משני סיפורים: הראשון מתחיל במילים "מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה" והשני במילים "מעשה ברבי יוסי בן דורמסקית". לאחר שתקראו את הסיפור בכללותו, נסו להבין מה הקשר בין הסיפורים.

◆ זהו את שלוש הדרשות השונות המובאות בסיפור (הראשון) ועמדו על משמעותן.

שלושת הפסוקים הנדרשים: "הקהל את העם האנשים והנשים והטף"; "את ה' האמרת היום וה' האמירך היום"; "דברי חכמים כדרבנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרעה אחד".

◆ האם ניתן למצוא מכה משותף בין הדרשות? האם הן בעצמן מספרות סיפור?

◆ האם יש לכם רעיון מדוע הסיפור מובא בהקשר למסכת שלנו?

להעמקת שלב נוסף בסיפור, כדאי להכיר את הדמויות ההיסטוריות המופיעות בסיפור: ר' יהושע; ר' אלעזר בן עזריה; ר' אליעזר בן הורקנוס (רבי אלעזר מלוד).

החלק ההלכתי:

לאחר שסיימתם ללמוד את הסיפור בעיון, כדאי להבין מהו ההקשר שבו הוא מובא.

למדו את הסוגיא על חרש:

← דף ב' ע"ב: "חוץ מחרש שוטה וקטן" - דף ג' ע"א: "פרט לשומע ואינו מדבר"

- ◆ סכמו לעצמכם: מי חייב בראייה ומי פטור? כיצד הגמרא לומדת את הדינים הללו ממעמד הקהל?
- ◆ מה הקשר הטקסטואלי והמהותי בין מעמד הקהל לבין שלושת הרגלים? (כדאי להציץ בפסוקי ההקהל בדברים לא)
- ◆ מהם ה'לינקים' המקשרים בין הסוגיא ההלכתית לסיפור? (טקסטואליים ומהותיים) וכיצד שני החלקים מזינים זה את זה?

מחשבות שלי:

אני לומדת מהסוגיא הזו כל כך הרבה ויהיה קשה לסכם את הדברים בקצרה.

המצווה העיקרית בשלושת הרגלים היא לראות את ה' (שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יִרְאֶה כָּל זָכוֹן אֶל/אֶת פְּנֵי הָאֲדֹן ה'). כבר התנאים מסתבכים עם המצווה הזאת, שהרי "לא יראני האדם וחי" ומה זה בכלל אומר לראות את אלוהים או להראות בפניו? לא ניכנס לסוגיא סבוכה זאת, אך הדבר המרתק שאנו פוגשים בו בסוגיא שלמדנו הוא את יכולת התרגום של הגמרא. הגמרא מציגה באופן כה מורכב ועדין את המעבר מראיית פני ה' להקבלת פני הרב; את המעבר מעולם בית המקדש לעולם בית המדרש; את המעבר מראייה לשמיעה. האגדתא מציבה את לימוד התורה כערון המרכזי למפגש עם אלוהים וכל אחת מהדרשות בסיפור הראשון טומנת בחובה תיאור מסוים של עיצוב היחסים בין העם לבין אלוהים. הסיפור השני הוא כמובן אנטיטזה לסיפור הראשון ומתאר באופן כה ויזואלי את המעברים שצינתי לעיל. האם בית המדרש הוא מקום של חידוש, של מעין המתגבר, או שמא הוא מקום ללימוד ידע העובר במסורת ואגירתו כמו בור סוד שאינו מאבד טיפה? מה הסכנה בכל אחת מהאפשרויות והאם ניתן לשלב ביניהן? היחס בין שני הסיפורים שואל ביתר שאת – איפה נפגשים עם אלוהים? באיזה אופן? ואחת התשובות המרתקות בעיניי שמופיעה בסיפור היא ש"צריך לב מבין לשמוע".

חג של טוב ושל אור.

גל

כדתנן – גריס מסמך מרומות (מסנה ז). חרש שדברו בו חכמים בכל מקום – ששחו אותו לטוטה למוטרו, לא דברו אלף נמי שאינו שומע ואינו מדבר. הכי קים להו לרבנן, דמי שאינו שומע ואינו מדבר – ללאו בני דעה ניכח. מדבר ואינו שומע – מחילתו היה פקח עד שלמד לדבר, ואחר כך נחרש. תנינא – נמתינתין. להא דתני רבנן – נכניימח, ולמדנו שהכרימיה הולח עיקר, וסומכין עליה. זהו כפקחים – היינו נמתינתין, ללא פטר אלף חרש הדומה לטוטה. ואי בעית אימא – אלם כמשמעו, נוטריקון: אישמקיל מלוניה = יטל דבורו. פטור – מן הראייה. קשיין אהדי מתניין ונריימח, אמר רבא – מתניין דמי אלף ראייה חרש דומיא לטוטה. חסורי מיחסרה והכי קתני – דאף על פי ללא דומה לטוטה פטור, וכי מילא מתניין דומיא לטוטה – גנא שמחה הוא דמי. ומרי מיני חרש תנן מתניין, וחסורי מיחסרה מתניין והכי קתני: הכל חייבין גרסייה סוף חרש כל דהו; או שומע ואינו מדבר או מדבר ואינו שומע, ואף על פי שהוא פטור – נעולת ראייה ליתלות.

תוספות

חרש דומיא לטוטה וקטן – במגילה פרק שני (ו, ט), ב: "הכל כשרין לקרוא את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן" כו' לא דייק הכי, דהתם על כרחך במדבר קיימינן, מדקרא את המגילה. וברמזיה לא הוה מפיך אחרים. וכן בתולין (ב, א): "חוץ מחרש שוטה וקטן שמה יקלקלו את שחיטתן" לא דייק הכי, דהתם הטעם תלוי בכיוון, שיוכל לאמן את ידו לשחות. **המדבר ואינו שומע זהו חרש** – בבראשית רבה מפיך ליה אינו מדבר ואינו שומע דכתיב "מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש" (שמות ד, יא), "מי [שם] פה" – קאי לתרווייהו. **שומע ואינו מדבר פטור מן הראייה** וחייב בשמחה – והא דלא קתני נשים דמחיובי בשמחה בתר הכי – לא שם להכי, למיתני סורסא. וכיוצא בזה מציוו בכמה מקומות. וההיא דלקמן (ו, ב) דאמר: יש בשמחה שאין בשתייהן שנהגת באנשים ובנשים, מה שאין כן בשתייהן, ולא קחשיב חרש מדבר ואינו שומע – דהתם בחגיגה נמי מחייב, ולא בעי למיתני יש בשתייהן שאין באחת – כגון חרש מדבר ואינו שומע, דלא נחית למיתני הך כללא רק מה שבאחת שאין בשתיים. והכא, כי קאמר דמחיובי בשמחה – הוא הדין בחגיגה, כדפרשת: אלא שמחה נקט, דנשים חייבות וחרש שוטה וקטן פטורין. וכי תנינן לעיל זהו זה כפקחין לכל דבריהן – להתחייב בשמחה ובחגיגה קאמר.

עיונים

חרש שדברו חכמים וכו' / בירושלמי כאן ובמקומות אחרים העירו כי אין כלליו של רבי כללים, כלומר, שאין למדים מדרבם האמורים כלשון כלל, משום שיש רוגמאות רבות של יוצאים מן הכלל. ואף לענין חרש הדבר כן, שיש מקומות שברוך מן הענין שחרש (אף כשהוא נמצא יחד עם שוטה וקטן) אינו חרש נגדו (ר' ברע"ב ועוד). **שאינו שומע ואינו מדבר / ובתב דרמב"ם שקוראים לו חרש ולא אילם** משום שמדובר ברגיל במי שגילי חרש. ומפני חרשותו אף אינו יודע לדבר, ולכן תלו את חסרונו בעקר המום (פיה"מ מס' תרומות פ"א מ"א). **חסורי מיחסרה וכו' / ולפי שיטת ריב"ז**, שיש להבין שהמשנה מדברת לא רק במצוות ראייה אלא גם במצוות שמחה, הרי כל קטע וקטע מן המשנה יש לרזן בו לעצמו, שיש מהם המתחייבים רק למצוות ראייה ויש מהם הקשורים גם במצוות שמחה. ובכל מקרה יש לרזן לגופו (תרי"ד).

א שנינו במשנה: חוץ מחרש שוטה וקטן, ומעירים: קתני חרש דומיא לטוטה וקטן ושנה פה חרש כדומה לטוטה וקטן, וממשיכות זו אפשר ללמוד: מה שוטה וקטן דלאו (שאינם) בני דעה כלל, אף חרש שמדובר בו פה – דלאו בר דעה הוא. וקא משמע לן ונמשמיע לנן בכך כדתנן (כמו ששנינו במשנה) אחרת: **חרש שדיברו חכמים ככל מקום הוא אדם שאינו שומע ואינו מדבר ודעתו איננה צלולה.** ומכאן נדייק: **הא (הרי) אם מי שהוא מדבר ואינו שומע, או שומע ואינו מדבר – חייב במצוות. ככל אדם אחר. ומעירים: תנינא להא (שנינו דבר זה) במקום אחר, דהנו רבנן (נשנו חכמים) כבריתא: המדבר ואינו שומע – זהו הקרוי חרש, שומע ואינו מדבר – זהו אלם, זהו זה, חרש ואילם אלה. הרי הן כפקחין לכל דבריהם ולכל דיניהם, ומכאן שחרש שדנו בו חכמים ככל מקום הוא מי שאינו שומע ואינו מדבר. לעצם לשון הכריתא שואלים: וממאי (ונחמה, כיצד) יודע אתה שמדבר ואינו שומע זהו חרש, ושומע ואינו מדבר זהו אלם? דכתיב (שנאמר) "ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו" (תהילים לח, יד) ומכאן שחרש הוא מי שאינו שומע, ואילם – שאינו מדבר, ואיבעית אימא (ונאם תרצה אמוח: כדאמרי אינשי: אישחקיל מילוליה (כמו שאמורים אנשים בכיטוי מקובל: ניסד דיבורן ו"אילם" הוא כקצור, נוטריקון, של המילים "אישחקיל מילוליה": אמרו שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר חייב, ושואלים והתניא (והרי שנויה ברייתא): מדבר ואינו שומע, שומע ואינו מדבר – פטור! אמר רבינא ואיתמא (ויש אמורים) שהיה זה רבא: חסורי מיחסרה והכי קתני [חסרה המשנה וכן יש לשנותה]: הכל חייבין בראייה ובשמחה, אכילת בשר קדשים בימי החג, חוץ מחרש המדבר ואינו שומע, או שומע ואינו מדבר, שפטור מן הראייה, ואף על פי שפטור מן הראייה חייב בשמחה. אבל את שאינו לא שומע ולא מדבר, וכן שוטה וקטן – פטור אף ממצוות**

א "חוץ מחרש שוטה וקטן" כו' קתני חרש דומיא לטוטה וקטן. מה שוטה וקטן – דלאו בני דעה, אף חרש – דלאו בר דעה הוא. וקא משמע לן כדתנן: חרש שדיברו חכמים בכל מקום – שאינו שומע ואינו מדבר. הא מדבר ואינו שומע, שומע ואינו מדבר – חייב. תנינא להא, דתנו רבנן: המדבר ואינו שומע – זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אלם, זהו זה הרי הן כפקחין לכל דבריהם. וממאי דמדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אלם – דכתיב "ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו". ואיבעית אימא, כדאמרי אינשי: אישחקיל מילוליה. "מדבר ואינו שומע ואינו מדבר חייב, והתניא: מדבר ואינו שומע, שומע ואינו מדבר – פטור! – אמר רבינא ואיתמא רבא: חסורי מיחסרה, והכי קתני: הכל חייבין בראייה ובשמחה, חוץ מחרש המדבר ואינו שומע, שומע ואינו מדבר, שפטור מן הראייה. ואף על פי שפטור מן הראייה ובשמחה, הואיל ופטורים מכל מצוות האמורות בתורה לא שומע ולא מדבר, ושומע ואינו מדבר חייבין בראייה ובשמחה, תנינא נמי הכי: הכל חייבין בראייה ובשמחה. חוץ מחרש המדבר ואינו שומע, או שומע ואינו מדבר, שפטור מן הראייה, ואף על פי שפטור מן הראייה חייב בשמחה. אבל את שאינו לא שומע ולא מדבר, וכן שוטה וקטן – פטור אף ממצוות

אזרח החלכה

אילם וחרש / מי שנשתקק, או שהוא אילם מתחילת ברויתו (ואין צורך בריקה אם יש בו דעת אלא בנקרה של יובוס. ח"מ. ויש אמורים שאם נבדק מעם אפשר לסמוך על בריקה זו. ט"ו) כיון שהוא שומע, אף שאינו מדבר, דינו כבן דעת לכל דבר ונטרש אשתו ברמזה, ומקחו מהק וממכו ממכר ומתנתחו קיסות, אלא שצריך בריקה או שכתוב בכתב ידו. וכן מי ששומע ברוחק – דינו כמקח לכל דבריו. (שם אה"ע קכ"א, ד. שם ח"מ רל"ה, יח.) **אילם וחרש / החרש אף שהוא מדבר, וכן האילם אף שהוא שומע פטורים מן הראייה, אבל חייבים בשמחה, שהם חייבים במצוות בכל ישראל. אבל חרש שאינו שומע ואינו מדבר פטור אף מן השמחה כשם שפטור מכל המצוות.** (רמב"ם, ספר קרבנות, הלכות חגיגה, פ"ב היא והדד)

מסורת השי"ס
א. (הענין) יבמות צ"ט, ב. ט"ו
ב. א. ט"ו ט"ו, א. ט"ו
ה. ב.
ג. תרומות פ"א מ"ב, נדה י"ג, ב.
ירושלמי תרומות פ"א ה"א
ירושלמי תנאה פ"א ה"א
שם יבמות פ"ב ה"ד.
ג. ט"ו ט"ו, א. תוספתא
תרומות פ"א ב.
ד. ט"ו ט"ו, א. תוספתא ס"ו, ר'
ירושלמי תרומות פ"א ה"א
ה. ט"ו ט"ו.
ו. ילקוט תורה תתקמ (בקיבור).

גרסות
דלאו בני דעה אף חרש
כת"ים: דלאו בני דעה ניהו
אף חרש נמי.
שאינו לא שומע ולא מדבר
כת"ים: שאינו שומע ואינו
מדבר.
פטור אף ככת"ים פטורין

הכל חיובי

פרק ראשון

חגיגה

ג ע"א

מסורת הש"ס

- א. (כל הסוגיה) ילקוט תורה תתקמ.
- ב. ירושלמי תרומות פ"א ה"א: שם חגיגה פ"א ה"א: שם יבמות פ"ב ה"ד: ילקוט שם, ושם שני.
- ג. ר' ירושלמי שם (ור' ב"מ) וקד"ש.
- ד. ירושלמי חגיגה שם (עיי"ש).

נרסות

שאינו לא שומע ולא מדבר כתי"ם: שאינו שומע ואינו מדבר.
 דכתיב הקהל - לראות כתי"ם ומקורות חסר משפט זה.
 ויתבי קמיהו כתי"ם וכתי"ם ויתבי קמיהו ויש: ויתבי.
 וכיון דלא שמע לא גמר כתי"ם ועוד חסר משפט זה.
 והוא דשמעי ההוא מלמען כתי"ם: עד דישמעו. אלא מלמען.

חייב בשמחה. ואת שאינו לא שומע ולא מדבר, ושוטה וקטן - פטורין אף מן השמחה, והואיל ופטורין מכל מצות האמורות בתורה. ושואלים: מאי שנא וכוהו (שוהה) לענין ראיה דפטורין (חריש ואלים, ומאי שנא ומה שונה) לענין שמחה דמחי"ב? (שהם מחויבים) ומסבירים: לענין ראיה גמר (לומד הוא) בגיורה שווה של המלים "ראיה" "ראיה" "ראיה" מרין הקהל, דכתיב (שנאמח) בו "הקהל את העם והגשים והגשים והטף" (דברים לא, יב) וכתבי"ם (שנאמח) "בבא כל ישראל לראות" (שם י"א) ואם כן נזרה כל ראיה, ומרין זה לומדים גם למצות הראיה כרגל. ושואלים: והתם מנלן? ונשם בהקהל חניין (לון) שחרש ואלים פטורים? דכתיב (שנאמח) "למען ישמעו ולמען ילמדו" (שם י"ב) ותניא (ושניה ברייתא): "למען ישמעו" - לומר שחובה זו היא פרט למדבר ואינו שומע, ו"למען ילמדו" - פרט לשומע ואינו מדבר, שאינו יכול ללמד. וזהו: למימרא דכי לא משתעי לא גמר (האם לומר שכאשר אינו מדבר אינו יכול ללמוד)? והא הנהו תרי אילמי דהו בשבבתייהו דרבי, בני ברתייהו דר' יוחנן בן גודרא (והרי אותם שני אילמים שהיו בשכנותו של רבי, שהיו בני בתו של ר' יוחנן בן גודרא). ואמרי לה בני אחתייהו דר' יוחנן (ויש אומרים שהיו בני אחותו של ר' יוחנן בן גודרא). דכל אימת דהוה עייל רבי לבי מדרשא הוה עיילי ויתבי קמיהו (ושבכל פעם שהיה נכנס רבי לביית המדרש היה נכנסים ויושבים לפניו). לפני החכמים) ומנידי ברישיהו ומרחשין שפונתייהו והווי מנידים בראשיהם כמבינים, ומרחשים. מנענעים משפונתייהו, ובעי רבי רחמי עלייהו ויתבי ויתבי עלייהו ויתבי עלייהו (וכיבש רבי רחמים עליהם משמים והתרפא). ואשתכח דהוה גמירי הלכתא וספרא וספרי וכולה תלמוד (ונמצא שריו יודעים הלכה (משניות) וספרא. מדרש ההלכה לספר וקרא, וספרי. מדרש הלכה לספרי במדבר ודברים ואת כל התלמוד). משמע שגם מי שאינו יודע לדבר יכול ללמד! אמר מר זוטרא: קרי ביה (קרא בו) כפסוק זה "למען ילמדו" ואילים אינו יכול ללמד אחרים. רב אשי אמר: ודאי "למען ילמדו" הוא, כלומר: ש"למען ילמדו" האמור שם בהכרח צריך להבין למען ילמדו אחרים. דאי סלקא דעתך נשאם עולה על דעתך לומר "למען ילמדו" ככתוב, ונפרש שכיון דלא משתעי לא גמר (כיון שאינו מדבר אינו יכול ללמוד). והטעם לכך הוא כיון דלא שמע

לא גמר (שכיון שאינו שומע דאי אינו לומד) אם כן האי נדון (זהו) מ"למען ישמעו" נפקא (יוצא). ו"למען ילמדו" מיותר! אלא ודאי שהכוונה "למען ילמדו" הוא, ולכן אף שהאילים יכול ללמוד אינו יכול ללמד, "למען ישמעו" בא להוציא חריש. ו"למען ילמדו" במשמעות ילמדו להוציא אילים.

א אמר ר' תנחום: חריש אפילו באזנו אחת - פטור מן הראייה, שנאמר "באזניהם" (דברים לא, י"א) ומי שאינו שומע בשתי אזניו פטור. ושואלים: האי (ביטוי זה) "באזניהם" הלא מבעי ליה (צריך לן) באזניהם לשון ריבוי ללמדנו שידבר באזניהם דכולהו ישראל (נשל כל ישראל) ומשיבים: ההוא (אזונו רעיון) מן המלים "גבר כל ישראל" (שם) ונפקא (יוצא). ומקשים: אי (אם) היה כתוב רק מ"גיד כל ישראל" הוה אמינא (נתייאר) אומן אף על גב דלא שמעני (אף על פי שאינם שומעים) ולכן כתב רחמנא (כתבה התורה) "באזניהם" - ללמדנו והוא דשמעני (והוא שהם שומעין) ודוחים: ההוא מ"למען ישמעו" (שם י"ב) נפקא (דבר זה) שצריך שישמעו, ממה שנאמר "למען ישמעו" ויצא שחייבים הם לשמוע. ואם כן "באזניהם" בא ללמד שרק השומעים בשתי אזניים חייבים בראייה.

כנתנת" (שמות כח) רבנן אמרי: שתי כנתנות לכל אחד, רבי יוסי אמר: אפילו כנתנת לכל אחד ואחד. אמר: און לכל אחד ואחד.
 אף על גב דלא שמעי - מחמת שהן רחוקים, אבל אם היו חרשין - ממעטין מ"באזניהם".

קיינים

לענין ראיה גמר מהקהל / ומה שהוסיף לענין ראיה ולא אמר גמר ראיה ראיה מהקהל לבי, משום שבחריש אין הרברים רומים זה לזה לגמרי. ומשום שהיה מקום לטעון שאין זו נזרה שוה כלל, ולכן הוצרך לומר כי יש באן לימוד גמור לענין פרטי מצוות ראיה (שהיא יצאק, ור' בטייא ובאחרים).

קרי ביה למען ולמדו / בירושלמי מובאים הדברים בלשון אחרת קצת. תחלקו שם המפרשים האם הדברים והים לאמור כאן, או שמא הלימוד בירושלמי הוא ממה שנאמר "למען ילמדו" שכן הוא היתיר והלומדים לרבות ללמד לאחרים (ר' בקה"ע שם). ונראה ע"ד שובדכו היתיר מצויה הנהגה כי מי שאינו יכול ללמד אחרים יש הסתור גם בלימודו לעצמו.

שנאמר באזניהם / ור' בתוס' (ור"ה חריש) שהביאו את דברי הירושלמי המדמה ענין זה למחלקת תנאים האם לשון ריבוי שבחריש משמעה ריבוי לגבי כל אחד, או שהיא לשון ריבוי

חייב בשמחה - לשמוח נהג, דכתיב "ושמחה נהגך" (דברים עו) ואמרין לקמן (מ, ח) דשמחה נשלמים לכול את הנשר, וילפינן לה (פסחים קט, ח) מ"זוכחת שלמים וכלתה שם ושמחתה". ולקמן פריך: מאי שנא לענין ראיה דפטור, ולענין שמחה דמחי"ב. ושאינו לא שומע ולא מדבר - היינו חריש דמחני"ב, שמתכו לשוטה וקטן. ראיה מהקהל - דכתיב בפרשת הקהל "נבוא כל ישראל לראות" וגו' ופרשת הקהל המלך היה קורא משנה מורה בעורה, נכל מולאי שמטה, דכתיב "מקן שבע שנים נמועד שנת השמטה" וגו' (דברים לא). פרט לשומע ואינו מדבר - השמח משמח שאין זה ראוי ללמוד. הלבטא - משמח. למען ילמדו - ואין זה ראוי ללמד אחרים. רב אשי אמר ודאי למען ילמדו - לומר, בלא קושיא דהנך מרי אילמי ליכל לאוקמי לררשה לחנא דמעתי מהכא שומע ואינו מדבר, חנא מ"למען ילמדו" דאי סלקא דעתך מלמען ילמדו - הוא דמשמע ליה, חלמא סנידא ליה לחנא דכיון דלא משמעני נמי לא גמירי לנפשיה. וכיון דלא שמע - און סדי ללא גמיר, וכיון דמנן "למען ישמעו" פרט למדבר ואינו שומע, ואון סדי דשמח משום דלא גמיר הוא, שלא יבין כל מה שאומרים למעו - למה לי למהדרין? כיון דסנידא ליה לחנא דמחנן דלא משמעני נמי לא גמיר, מ"למען ישמעו" ממעט ליה! אלא ודאי סנידא ליה דמחנן דלא משמעני נמי גמיר, ולא מ"למען ישמעו" ממעט, הלכך הדך ומעטיה מ"למען ילמדו", הלכך ודאי "למען ילמדו" הוא דרריש.

הוספות

גמר ראיה ראיה מהקהל - ונשים ליכא לחיובי, דקא ממעטו ליה לקמן מ"זכור" וכן אמרין לקמן: הא למה לי קראו תיפוק לי דמצות עשה שהזמן גרמא, מהו דתימא נילף ראיה מהקהל, מה להלן נשים חייבות. וטעמים לא מחייבין כמו ב"הקהל" וליתן שחר למביאייהם, כי התם, דמקל וחומר פטורין ליה, כדפרישית לעיל דנשים פטורות - טעמים לא כל שכן, ולקמן דמריבין קטן שהגיע לחינוך מדכתיב "כל" ולא גמירין מהקהל - התם אסמכתא בעלמא הוא, כדמסיק. ומהאי קל וחומר נמי פטור. וכי פריך דרבנן הוא - מצי לאקשוני: למה לי קרא ליגמר מהקהל, אלא עדיפא מינה פריך.

מלמען ישמעו נפקא - דפשיטא דקרא משמע האזניהו והבין, שייבין מה שילמדהו הלכה מה לנו ששמע, כיון דלא גמיר - ממעטין ליה שפיר.

אלא חלקי ביה למען ילמדו - ואף על גב דלא משמעני - גמיר, ולהכי לא נפקא להו מ"למען ישמעו". וכן מדבר ואינו שומע, אפילו שמע עד השתא, דמצי גמיר לאחרין, כיון דלא מצי גמיר בהאי הליכה - מה לו ללכת! וכיון דלא שמע - לא גמיר מכלא ולהבא, אף על גב דגמיר לאחרין עד האידנא, לא זיל השתא כיון דלא יועיל לו הליכה זו. דהא לא קאמר קרא הקהל אלא שישמעו בקריאת המלך ובינו מהשתא, ויבאו לדי יראת הצור, דכתיב בספיה דקרא "ויראו את ה'" והתלמוד לא חש להביאו, דפשיטא ליה דמשמעני בהני. אבל מ"למען ילמדו" לא מצי מפיך ב"לא ישמעו" דלא הוינא מפיך מדבר ואינו שומע כיון דשמע מקמי הכי, ושפיר גמיר אף לאחרין וגם יבין למה נקהלו עכשו וגם יצטרך ישמעו כדאמרין לקמן.

חריש באזנו אחת - בירושלמי אמר: רבי יוחנן בעי, חריש באזנו אחת מהו? אמר רבי יוסי בר בון פלוגתא דרבי יוסי ורבנן, דתני רבי יוסי: "ויילכת אהרן תעשה כנתנת" (שמות כח) רבנן אמרי: שתי כנתנות לכל אחד ואחד. הכי נמי, רבנן אמרי "באזניהם" - שתי אזניים לכל אחד, ורבי יוסי אמר: און לכל אחד ואחד.

אף על גב דלא שמעי - מחמת שהן רחוקים, אבל אם היו חרשין - ממעטין מ"באזניהם".

כלית (וכיוצא בהו יש בגמרא דיון על לשונות ריבוי במשנה האם כוונתן ריבוי סתמי או לשון רבים (רוקא). ובפתח עינים כתב רמז אחר לרבי, שכיון שנאמר "באזניהם" ולא "באזני" הרי זו לשון ריבוי כפולה. לרבות שהי אזניים לכל אחד ור' מגילה (נא) הוא מלמען ישמעו נפקא / ור' בנרשת, ונראה שזו שיטת הרמב"ם ואחרים שהלימוד הוא מ"למען ישמעו" שתהא שמיעה שלימה, בשתי אזניים.

א ו ד ח ה ה ל כ ה

חיוב בראיה ומהקהל / כל הפסוק ממצוות ראיה פטור מהקהל חוץ מנשים וקף והתל, שאין שפטורים מראיה חייבים מהקהל. (מב"ם). ספר קרבנות, הלכות חגיגה, פ"ג ה"ג) חריש באזנו אחת / חריש באזנו אחת פטור מן הראייה. ורבי תנחום. (שם פ"ג ה"ג)

מסורת הש"ס

א. תוספתא סוטה פ"ו ז. אר"י כ"ח במדבר פ"ד. ותנומא בהעלותן טו (בשניים) פ"ד ג (בשניים) ספרי דברים יא, יג ויקרא שמיני, יקבטו ניב תקפטו. ב. ר' גס ספיר פ"ב (בענין דומה). ג. תוספתא שם אר"י שם. מכלוא בא פ"ו. ד. תוספתא ידוע פ"ב ז (בשניים) ובידוע פ"ד מ"ג (בשניים). ו' שחיטת כהן. ח. יבמות טו. א. חולין ז. א. ירושלמי יבמות פ"א ה"ז.

גרות

לחוציא חיים בכת"י ובמקורות: להביא חיים את לומדיהן בכת"י ומקורות: כל לומדיהן. כולם נתנו בכת"י ומקורות: נתנו כמו במקרא. לב מבין לשמוע בכת"י ומקורות: לב לשמוע. את דברי... ואת דברי בכת"י: דברי... דברי. ד' אליעזר נדפוסים חששים (נחשב לרי אלעזר).

לשון

אמרכסת מלה זו, שיקבלה צורה עברית, מקורה כנראה ביוונית, σπαστικός (מכוננת) - כלי שמעוררים בו גוללים או חומרים אחרים ממקום למקום.

ומי כעמך ישראל גוי אחד (מיוחד) בארץ" (דברי הימים א' י"ז, כא). ועוד הוסיפו: ואף הוא ר' אלעזר בן עזריה פתח ודרש: כתוב "דברי חכמים כדרכונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות נתנו מרועה אחד" (קהלת י"ב, יא) למה נמשלו דברי תורה לדרבן - לומר לך: מה דרבן זה מכונן את הפרה לתלמיה והיא חורשת וגורמת להוציא חיים (מזון מן האדמה) לעולם - אף דברי תורה מכוננים את לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי חיים. אולם, אי [אז] מה דרבן זה מטלטל ואינו קבוע אף דברי תורה מטלטלין - תלמוד לומר בהמשך הכתוב הוה "מסמרות", שהם קבועים. ומאידך, אפשר לומר אי מה מסמר זה חסר ולא יתר שהוא מתכלה עם הזמן ואינו גדל אף דברי תורה חסרין ולא יתירין - תלמוד לומר "נטועים" (שם) מה נטיעה זו פרה ורבה וגדלה אף דברי תורה פריין ורביין. "בעלי אסופות" - אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות (קבוצות קבוצות) ועוסקין בתורה ואף שבין החכמים יש לעתים מחלוקות. הללו מטמאין והללו מטהרין. הללו אוסרין והללו מתירין. הללו שומרין והללו מכשירין, אם כן שמא יאמר אדם: היאך אני למד תורה מעתה כאשר יש בה כל כך הרבה מחלוקות וחילוקי דעות - תלמוד לומר כולם "נתנו מרועה אחד" (שם) לומר: אל אחד נתנו, פרנס אחד (משה) רבינו אמרן, מפי אורן כל המעשים ברוך הוא, רבתיבו (שנאמר) "וידבר אלהים את כל הדברים האלה" (שמות כ, א) ולשון הריבוי ככתוב כלומר: את כל הדברים, על כל שנייהם ומחלוקתיהם. אף אמרן, הלומד, עשה אנניך כאפרכסת (הכלי שבו שופכים את גרגירי התבואה לרחיים), וקנה לך לב מבין לשמוע גם את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים, את דברי אוסרין ואת דברי מתירין, את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין. כששמע ר' יהושע דברים אלה, כלשון הזה אמר להם: אין דור נחשב יתום (כלא אב ומדריך) כאשר ר' אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו. ושואלים: כיון שהיו בידם דברים יפים אלה מפי ר' אלעזר בן עזריה, ולימרו ליה בהדיא (שיאמרו לו בנישירין, מיד) מה שמעו כדרשה ומפני מה הססו חחילה לומר לו? ומשיבים: משום מעשה שהיה פתחו לומר זאת, דתניא (ששווייה ברייתא): מעשה בר' יוסי בן דורמסקית שהלך להקביל פני ר' אלעזר בלוד, אמר לו ר' אלעזר: מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמר ליה [לו]: נמנו הצביעו ומנו את הדעות וגמרו (החליטו) שעמון ומואב בעבר הירדן, מאחר שאינם חלק מארץ ישראל אין דין שמיטה ומעשרות חל עליהם, מכל מקום כיון שסמוכים לארץ ישראל מעשרין מעשר עני בשנת השביעית (השמיטה), והיו צריכים להתלית על כך, משום שנחלקו איזה מן המעשרות צריכים הם להפריש.

ואף הוא - רבי אלעזר בן עזריה, לתלמיה - שורות המענה. פוסלין ומכשירין - שיך לומר לענין פסול עדות ופסול כהונה. כולן אל אחד אמרן - אין לך מגני המחלוקת מניח רחיה ממורם אלוה אחר, אללא ממורת אלהינו. פרנס אחד אמרן - אין לך מניח רחיה מדברי ניחא הכא לחלוק על משה רבינו. עשה אנניך כאפרכסת - מאחר שכולן לנן לשמים - עשה אונין שומעת ולמוד, ועד דברי כולן, וכשמדע להנחין יי זה יכשר - קבע הלכה כמותו. אפרכסת = *טיטמוי"א שעה רביים. מה מסמר זה - כשנועלין אותו כנחל הוא ממסרו, יול חף זה כן - תלמוד לומר נטועים, כטיעה שדרכה לפרות ולרבות. ולימרו ליה בהדיא - מיד, למה הוסיפו לומר "תלמידינו", נמנו וגמרו - והתקינו שיהו ישראל הרבין נעבר הירדן, כמה שכנסו מסיחון ועוג, חן עמון ומואב. מעשרין - עכשיו, מעשר עני כשביעית. שכן היו זודעין כשביעית, כדאמרין לקמן שלא קידשוהו עולי גולה כקדשוהו הארץ.

תוספות

ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ - אמרין במדרש: שלשה מעדין זה על זה: ישראל, ושבת, והקדוש ברוך הוא. ישראל והקדוש ברוך הוא מעידים על השבת שהוא יום מנוחה, ישראל ושבת - על הקדוש ברוך הוא שהוא אחד, הקדוש ברוך הוא ושבת - על ישראל שהם יחידים באומות. ועל זה סוכינן לומר "אתה אחד" במנחה בשבת, אף על פי שאינו מדברי מעניינא דיומא דשבת כמו תפלת ערביה ושחרית. עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית - לפי סדר השנים היה להם להפריש מעשר עני, שהוא שנה ראשונה, ומעשר עני נוהג בשנית, ולא מצינו מעשר עני שתי שנים רצופים. אלא תקנה תקנו בה, כדי שישמנו עליהם עניים בשביעית. ובדין הוא דאפילו תרומה גדולה לא ניתקן אלא יהא הכל מעשר עני. אלא שלא רצו לחלק כל כך משאר שנים. פירש רש"י: דהיינו ארץ סיחון ועוג, כדאמרין בחולין (ט, ב). עמון ומואב טהרו בסיחון. כלומר, על ידי כבוש סיחון ועוג הותר לישראל ליכבש. והקשה רבינו תם: דאמרינן בפרק "מקום נהגנו" (פסחים נב, ב) שלש ארצות לכיעור: יהודה, ועבר הירדן, והגליל ועבר הירדן היינו ארץ סיחון ועוג. וכי תימא דקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבא - אם כן תיפשוט מניה דרבי אליעזר לא קידשה, אלמה מיבעיא לן בפרק קמא דמגילה (י, א) ובשבועות (טז, א): מאי סבירא ליה, אי קידשה אי לא קידשה? ותירץ רבינו תם: דיש לחלק, דהכא בעמון ומואב דלא כבשו סיחון ועוג, ולא נתקדשו כלל בקדושת הארץ. ועוד מתרץ: דלא קידשה עבר הירדן רק לארץ סיחון ממש, אבל מה שכבש מעמון - לא נתקדשה.

לידי הברעה של הלכה למעשה אין הברעה זו שוללת את אמיתותן של הדעות שלא נחקלו בהלכה, ומשום כך יש ללמוד את דברי התורה כולם (ר' אורי הכבוד, ר' בכאר הגולה, וכן עמך בשם הריטב"א). עמון ומואב מעשרין / הראשונים רנו הרבה בהלכה זו, ושיטת רבנו תם (ר' בתוס' ד"ה עמון, ובספר הישר) היא שאין מרובר כאן בעבר הירדן, ארץ סיחון ועוג ממש, אלא בעמון ומואב שלא נכבשו כלל בידי סיחון, או באותו חלק של עמון ומואב שיהיו סיחון, סיחון בשבת, ולא היו חלק מנחלתו מאז ומקדם. כי ארץ סיחון היא בגדר ארץ האמור, שהיא נחלת ישראל, ואילו עמון ומואב הם "ארץ קניז קניז וקומני" שהם נחלת ישראל רק לעתיד לבוא. ואילו המאירי סבור כי מדובר כאן בעבר הירדן שכבש סיחון, ור' בכימי ובשאר מפרשי הרמב"ם שדנו בסוגיה זו לשיטת הרמב"ם.

ואף הוא פתח / דמהרש"א פירש שאף הוא חזר לר' יהושע, שהוסיף דרשה משלו. וכבר העירו חכמים אחרים שאין נראה כן מנוסח המקורות המקבילים. ענה מסמר זה חסר / רש"י מפרש (ואולי גם גרס כך) - מחסר, כלומר שהמסמר מחסר ונתקב את המקום שראוי נענין בו וכן הוא במהרש"א. רש שפירש שהמסמר חסר שכאשר הוא נענין בבחול הריהו מתמטע מגדול (ענין יוסף). כולם נתנו מרועה אחד / נושא זה של המחלוקת בדברי תורה שאנו מחשיבים את כל הדעות כולן (ובענין האמור "אלו ואלו דברי אלקים חיים") נודון באריכות ובהעמקה על ידי ראשונים ואחרונים ור' בעקרת יצחק שווארץ (בכ"ר) ורבים אמרו כי מעיקר של רבי, בנתינת התורה עצמה ניתנו דרכים מרובות של הבנה בה, ויש נתיבים רבים שכל אחד מהם הוא אמיתי לעצמו (בענין יבטים מרוב לתורה יכונא בהם), ואף שהחכמים מנימים לבסוף את הדברים

ששט ידיך וקבל עיניך - הוקשה בעיניו שגמון עטרה ללוחו דורש, והלא ממוח אלשי נכמס הגדולה היחה תקנה זו. אל תחושו למניינכם - אל ייה לכם שום חשש ובמגוס כמה שמיעתם ומיקנתם, שהיה הסכמתם להלכה. כך מקובלני - שקדושה ראשונה שקדושה יחושע לשעמה לא קדושה לעמיד לנא, אלנ קדושה עניה - נחקדשה לעולם, כדמניא כינמוח (פס, כ): קדושה ראשונה ושניה יש להן, שלישית - אין להן. לפיכך נשאר ארץ ישראל אין וריעה בשניעית, אלנ עמון ומואב הניחו מללקדן כדי שיסמכו עליהן עניס נשניעית נלקט סכהה ופלה ונמעשר עני, לךך חקנו להן שיהו מעשרין מעשר עני, ונרשות החכמים היה להטיל עליהן איחה מעשר שילעו, לפי שאין חייבין מן התורה. איזהו שוטה - האמור נכל מקוס, שפטור מן המזות ומן העונש, ואין קניעו קנין, ואין ממכרו ממכר. והלן בבית הקברות - גלילה, לעולם דקא עביד להו דרך שטות - ואפילו הכי לא מחזקינן ליה כחדא, דהיולא יחיד גלילה אימור גנדרופס אמדיה - אני שמעתי: מולי האוחו מתוך דלגה. ולי נראה: שנחמס גופו יחולא למקוס האייר. שתשרה עליו רוח טומאה - רוח שדים, שמייעוהו לחיז מנשף.

תוספות

דרך שטות אפילו בחד נמי - וכי תימא: דלא היה מועד לשטות, רק לאותו דבר, ובעיני תלתא כדי להחזיקו כשוטה לכל מיני, כמו נח שור וחמור וגמל נעשה מועד לכל. דהבא לא דמי, דהבא כיון שהוא שוטה באחת - ודאי יש להחזיקו בחזקת שוטה לכל דבר. בירושלמי בפרק קמא דתרומות אומר: סימני שוטה היוצא בלילה, והלן בבית הקברות, והמקור כסותו, והוא מאבד מה שנותנים לו. אמר רב הונא: והוא שיהו כולן בו, דלא כן אמר אי היוצא בלילה ויחיד - אימור גנדרופס אחדיה, והלן בבית הקברות - שדים, והמקור כסותו - אימור בעל מחשבות מאבד מה שנותנים לו - קוביקוס. רבי יוחנן אומר: אפילו אחת מהן. אמר רבי אבין: מסתברא כרבי יוחנן, כלבד ממאבד מה שנותנין לו, דאפילו שוטה בשבושים אינו מאבד מה שנותנין לו. קוביקוס - אין בו אחת מכל אלו.

כיון דעבדינהו לכולהו נעשה כמי שנח כו' - ומחד בשלשה זימנא לא איתחוק, דתליע בהך דקאמר התלמוד: אימא בעל מחשבות, או אינך.

בלילה אימור [אמור] גנדרופס אחדיה [שמא] קדחת אחזה אותם והוא רוצה לצנן עצמו, והמקור את כסותו - אימור [אמור] בעל מחשבות הוא שהוא שקוע במחשבותיו ומודאג, וקורע את בגדיו בלי משים, אולם כיון דעבדינהו לכולהו [כיון שעשה את כולם יחד] הוה להו [הרי הם]

עיונים

ששט ידיך וקבל עיניך / מדברי רשי' נראה שכנס ר' אלעזר על שייחוס הלכה זו לחכמי בית המדרש ביבנה ור' במס' ידים על המחלוקת בענין זה, וכיוצא בו מפרש הר"ח: כעס על שאמר לו נמנו וגמרו ילומר, למה נמנו והלא הלכה למשה מסיני דאי, ואילו מדברי הר"ש [וכן כתוב הפה"ש] נראה שכנס על שלא אמר לו תחילה בדרך בבר' יתלמדיך אנו וכו', שנראה לו כולל בכבודו. ודיה שפירש כי לא על כך הייתה ההקדשה, ומה שלמדו ממעשה זה היה: כמה צריך אדם להיזהר בלשונו כשמדבר בפני רבו, שמשני שמירה ואמר לו מה נתחשב בבית המדרש גרם להקפדה זו [פתח עינים] ור' מה שכתב לענין השוואת הדברים עם התוספתא ודברי הר"ש.

בבה ר' אלעזר / ודיה שפירש כי ר' אלעזר בבה משום שאחרי שנודעה חכמים לא יכול היה להיות עוד בבית המדרש, שאילו היה שם לא היו הרבים מניעים לירד מחלוקת כיון שהיתה בידו מסורת ברורה כענין זה [פתח עינים בשם רב אבונאי, ור' כפיהימ לספי ידים]. הלכנא למשה מסיני / חכמים רבים סבורים כי זה הוא רק בוטרי משאל לומר כי הדבר ברור כהלכה למשה מסיני, אף כי הוא בעצם קנת חכמים (ר"ש), ראישי ורבים מן האחרונים. אכן מנסה הדברים בחוספתא נראה שהוא הלכה למשה מסיני ממש [וכן כתב הר"ש] וכן נראה ממשנות רבי הרמב"ם.

מה טעם הרבה ברוכין / בספר הישר כתב רבנו תם כי אין ברוכים אלה מדברי ר' אלעזר עצמו. אלא הם שיטת המרמז כענין זה [ור' ברסוזה]. וכין המפרשים שרנו בסוגיה היו שחלקו בין דיני המעשר בארץ ישראל שהיא בכשוש עלי מצרים ולא עלי כלל, וכין עבר הדרך [ור' במ"בם ומפרשיו].

אמר לו ר' אלעזר בכעס: יוסי, פשוט ידיך וקבל עיניך, שיצאו עיניו ממקומו ויפלו לחזק ידיו. ואכן כך אירע לו. פשט את ידיו וקבל עיניו. ככה ר' אלעזר ואמר: נאמר "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם" (תהלים כה, יד) שהם מכונים לאמח אף בלי לדעת את הסיבות האמיתיות. אמר לו: לך אמור להם לחכמים בבית המדרש: אל תחושו למניינכם שמה לא החלטתם כהלכה, שאחם סבורים שחקנתם תקנה חרשה, כך מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבנו ורבו מרבנו: הלכתא למשה מסיני שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. ומה טעם - מזום שהרבה כרבים ככשוש עולי מצרים בימי יהושע ולא ככשוש עולי בבל בימי בית השני. מפני שקדושה ראשונה שקדשה ארץ ישראל עם כיבושה על ידי יהושע קדשה לשעתה כל עוד ישבו ישראל בארצם ולא קדשה לעתיד לבא לאחר הגלות, והניחום עולי בבל אח המקומות הללו שלא ככשו כדי שיסמכו עליהן ענינים שכלל המקומות הללו מעשרים מעשר עני בשנה זו, ויש ענינים שאין להם מוון ופרנסה דיים בשביעית שבה אין זורעים וקוצרים. תנא [שנה החכם] לאחר שנתיישבה דעתו של ר' אלעזר מכעסו אמר: יהי רצון שיתחזרו עיני יוסי למקומו, וחזרו, וכיון שארע מעשה זה שכעס ר' אלעזר כשאמרו לו דבר שנראה לתלמידים כחידוש, לא רצו תלמידיו ר' יהושע לומר לו עד שאמר להם בפירוש שהוא רוצה בכך.

תנו רבנן: איזהו שוטה? היוצא יחידי בלילה, והלן בבית הקברות, והמקור את כסותו. אימור, רב הונא אמר: עד שיהו כולן בכת אחת.

רבי יוחנן אמר: אפילו באחת מהן. היכי דמי? אי דעביד להו דרך שטות - אפילו בחדא נמי. אי דלא עביד להו דרך שטות - אפילו כוליהו נמי לא! - לעולם דקא עביד להו דרך שטות, והלן בבית הקברות - אימור פדי שתשרה עליו רוח טומאה הוא דקא עביד, והיוצא יחידי בלילה - אימור גנדרופס אחדיה, והמקור את כסותו - אימור בעל מחשבות הוא. כיון דעבדינהו לכולהו - הנה להו

מסורת השי"ס
1. יבמות ט"ז חולין ט"ז.
2. מילה י"א, יבמות ט"ז, א.
3. מכות י"ט, א. שבעות ט"ז, א.
4. זבחים ט"ז, ב. ק"ב, ב. חולין ו'.
5. ערכין ל"ב, ב. תמורה כא, א.
6. ר"י ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ג ור' יום עדיות כ"ח מ"ו.
7. הוספתא תרומות פ"א ב' ונכשיו, ירושלמי תרומות פ"א ה"א. שם נטין פ"ו ה"א.
8. ירושלמי שם ו"ש (בשנינים) ור' יבמות ט"ז, ב.

נרסות

הלכתא למשה בכת"י ומקורות: הלכה למשה. מה טעם הרבה וכו' בכת"י: אינהו מאי טעמא אמרי קסברי חרבה וכו'. לאחר שנתיישבה בכת"י כשתיישבה. גנדרופס ויש בכת"י: גנדרופס וגם נדרופס ויש גנדרופס. הוה להו בכת"י ועוד: הוה ליה.

לשון

גנדרופס מקור המילה הוא כנראה כיוונית κυανοπρασος (קיאנופראסוס) וזוהי במחלה נפשונית, החושש עצמו ככלב וליקטורופיה, ממעים שהוא יוצא לשוטט בחוף בלילות, והתנהגות היא שכאשר עוברת התקפת השעון הוא און האיש שוה משאר הנביות ודעתו נצללה.

איזהו שוטה / שוטה שרברו בו חכמים בכל מקום הוא המשוגע (אם מפני מחלה או מפני חסרון דעת מובהק מלידתו). ולכל הדעות אין סימנים אלה הסימנים היחידים (ור' בארות הלכה) ויש בכירור בעיה זו משא ומתן רחב בספר אור הישר.

אורח ההלכה

עמן מואב מעשרים / הלכה למשה מסיני שיהו מפורשים מעשר עני בשביעות מארץ עמון ומואב. ספר זרעים. הלכות מתנות עניים. פ"ז ה"ה) קדושה ראשונה ושניה / כל הארץ שהחזיקו בה עולי מצרים נתקדשה בקדושת ארץ ישראל, וכשנאו הפוליס מכלל והחזיקו בעקבת נאמרן נתקדשה קדושה שניה לשעתה ולעולם. ואותם מקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים, ולא עולי בבל, הניחום ולא מטרם מחזרומת ומעשרוח כרו שישמכו עליהם ענינים בשביעות, (שם) הלכות תרומות, פ"א ה"ה)

איזהו שוטה / היוצא יחידי בלילה או המקור כסותו או הלן בבית הקברות או המאבד כל מה שנותנים לו (במסכתא וירושלמי) אם עושה אחד מאלו דרך שטות הוה זה נחשב שוטה, בר' יוחנן שהלכה כמותו. והך רק אם רוכו בכך, אבל אם לאו, אף שעשה דרך שטות אינו נקרא שוטה (ש"ך בשם ב"י). וכן מי שדעתו משוכשעת תמיד בדבר אחד, אף שבשאר דברים הריהו מדבר בענין הריון בכלל שוטה. (שריע י"ד א, ה, שם חר"ם לה, ח.)

פתיחה לפרק "הכל חייבין"

"שלוש דגלים פהוג לי בשנה".
 (שמות כג, יד)
 "ועשית חג שבועות לה' אלקיך מסת נדבת ירך אשר תתן באשר
 יברכה ה' אלקיך. ושמחת לפני ה' אלקיך אתה ובנך ובתך ובחך ובקדך
 נאמתי והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך
 במקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם". (דברים טו י-יא)
 "שלוש פעמים בשנה יראה כל-יכוך את-פני ה' אלקיך במקום אשר
 יבחר כחג המצות וכחג השבועות וכחג הסוכות ולא יראה את-פני ה'
 ריקם. איש קמטת ידו כברכת ה' אלקיך אשר נתן-לך".
 (דברים טו, טז-יז)

החייבים במצוות העלייה לרגל, ומי הם הפטורים ממנה, ומה
 הקשר בין אלה ובין החייבים בהבאת קרבנות הרגל. שנית: מה
 הם בדיוק קרבנות אלה, היש להם שיעור כלשהו או שהם
 תלויים רק ברצונו וביכולתו של המביא? ועוד: מה היחס בין
 קרבנות החובה של הרגלים ובין קרבנות הנדבה, והאם אפשר
 לקיים חובות אלה ולצרפן לשאר הקרבנות שאדם צריך להביא
 בין כה וכה? שאלה אחרת היא: באלו מימי הרגל אפשר לקיים
 את המצוות הללו? האם מצוותן (או עיקר מצוותן) רק ביום
 הראשון או בכל ימי המועד, או אף לאחר המועד?
 ביורד השאלות הללו לפרטיהן הוא עיקר עניינו של פרק זה.

מצוות הרגל "להראות את פני ה'", "להוג חג", וכן "לשמוח
 לפני ה'", מנוסחות בלשון סתומה. לא רק שאין פרטי ההלכה
 למצוות אלה מפורשים, אלא אף עצם משמעותן אינה ברורה.
 על פי מדרשי חז"ל ומסורתם הגיעו למסקנה כי מצוות אלה
 כוללות, נוסף למשמעות הרחבה שבהן, גם ציויים מוגדרים:
 עם העליה לרגל יש להביא קרבן עולה ("עולת ראייה") וקרבן
 שלמים ("שלמי חגיגה" ו"שלמי שמחה"). ועם זאת נשאר
 מקום רב לברר מה היחס בין המשמעות הכללית של מצוות אלה
 לבין החובות המוגדרות שבהן, וכן מה הם פרטי הביצוע, הלכה
 למעשה, של מצוות אלה.
 כמה וכמה שאלות מעשיות צריכות בירור. ראשית: מי הם